

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ
PAŽYMA

DĖL NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS DEPARTAMENTO 2020 M. VEIKLOS ATASKAITOS

2021-04-07 Nr. NV-655

Vilnius

Rengėjas: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau – NTAKD).

Tikslas: pristatyti Vyriausybei informaciją apie NTAKD veiklą 2020 metais.

Dabartinė situacija: NTAKD yra Vyriausybės įstaiga (įsteigta 2011 m. balandžio 1 d.), kuri dalyvauja formuojant valstybės politiką narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos srityje ir pagal kompetenciją ją įgyvendina. NTAKD dirba 38 darbuotojai. 2020 m. NTAKD veikloms skirti asignavimai: valstybės biudžeto lėšos 840 tūkst. Eur, ES ir kita finansinė parama 1 508 tūkst. Eur

Papildoma informacija. Lietuvos statistikos departamento duomenimis legalių tabako gaminių suvartojimas nuo 2015 m. palaipsniui mažėja. 2019 m. atlikto gyventojų statistinio tyrimo rezultatai rodo, kad kasdien rūkančių gyventojų dalis (palyginus su 2014 m.) sumažėjo nuo 20,4 proc. iki 18,9 proc., sumažėjo kasdien tabako gaminius rūkančio jaunimo, tačiau 18,6 proc. 15-34 metų amžiaus gyventojų rūkė elektronines cigaretes, kurios nepriskiriamos prie tabako gaminių. Pastaraisiais metais mažėja legalaus alkoholio suvartojimas (2019 m. - 11,1 litro vienam 15 m. ir vyresniam gyventojui; 2014 m. - 14,2 litro). 29 proc. gyventojų teigė per metus visiškai nevartoję alkoholinių gėrimų, t.y. 4 proc. daugiau nei 2014 m., 12 proc. gyventojų (20 proc. vyrų ir 6 proc. moterų) alkoholinius gėrimus vartojo bent kartą per savaitę (2014 m. - 14 proc.). Higienos instituto duomenimis nuo 2016 m. mažėja asmenų priklausomų nuo alkoholio bei juo apsinuodijusių. 2007-2018 m. mirtingumas nuo priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, sumažėjo 3,9 karto, bet 2019 m. vėl šiek tiek išaugo (544 žmonės), tiesiogiai su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu susijusių mirčių skaičius 2019 m. – 52 (2018 m. – 59). Pastebėtina, kad bendras apsinuodijimų skaičius įvairiomis medžiagomis karantino metu (2020 m. kovo – gegužės mėn.) palyginti su tuo pačiu laikotarpiu 2019 m. buvo perpus mažesnis, tačiau apsinuodijimų narkotikais ir psichodisleptikais skaičius stipriai nesiskyrė.

Esmė: teikiama NTAKD 2020 m. veiklos ataskaita apie įgyvendintus darbus:

➤ **Psichoaktyviųjų medžiagų paklausos mažinimo srityje:**

- ***Vykdyta Ankstyvosios intervencijos programa eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems alkoholį ir/ar narkotikus (išskyrus tabaką) 14-21 m. jaunuoliams*** (daugėja jaunuolių, dalyvavusių programoje dėl alkoholio vartojimo nuo 58 proc. iki 67 proc.; ją baigusiujų dalis išaugo nuo 72,5 proc. iki 84 proc., programą įgyvendino 52 proc. savivaldybių, tačiau dėl COVID-19 pandemijos programos paslaugų prieinamumas sumažėjo 35 proc.).
- ***Tėstas projekto „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija“, (vykdomas su 12 partnerių), įgyvendinimas*** (2015–2020 m. 1525 priklausomi asmenys gavo psichologinės ir socialinės reabilitacijos paslaugas (47 proc. dalyvių pasibaigus reabilitacijai pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti; 2020 m. 479 asmenys, priklausomi nuo psichoaktyviųjų medžiagų, gavo psichologinės socialinės reabilitacijos paslaugas).
- ***Vykdytas Naloksono išdavimo žemo slenksčio paslaugų kabinetuose pilotinis projektas, siekiant sumažinti mirčių nuo opioidų perdozavimo riziką*** (išduota 1700 naloksono ampulių Kauno, Alytaus, Klaipėdos, Vilniaus ir Visagino žemo slenksčio kabinetuose).
- ***Vykdyti tyrimai pasitelkiant inovatyvius stebėsenos metodus*** (narkotinių medžiagų nustatymo analizuojant nuotekas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose tyrimas; dalyvauta ESCAPE projekte, tiriant žemo slenksčio kabinetų lankytojų atneštų panaudotų švirkštų liekanas; vykdytas Mažasis Europos internetinis narkotikų tyrimas, rinkta informacija apie narkotikų vartojimo įpročius, rinką ir galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis pandemijos metu).

- **Viešinta informacija, siekiant didinti visuomenės narių sąmoningumą** – inovatyvi ir interaktyvi interneto svetainė vaikams ir jaunimui (nuo 14 metų) – www.askritiskas.lt (atnaujinta virš 60 proc. svetainės turinio, virš 12 tūkst. lankytojų, pakartotinai apsilankiusiųjų apie 62 proc.), motyvuojanti mesti rūkyti interneto svetainė www.nerukysiu.lt (atnaujinta virš 40 proc. turinio, informacijos joje ieškojo virš 43 tūkst. asmenų), vykdyta edukacinė iniciatyva „Saugi erdvė“, socialinė informacinė kampanija „Vaikystė šešėlyje“ ir kt. Atliktas tėvų, auginančių mokyklinio amžiaus vaikus (virš 18 tūkst. tėvų) tyrimas, administruota svetainė tėvams www.kaveikiavaikai.lt. (viešinta informacinė medžiaga apie tėvystę COVID-19 pandemijos metu), atliktas internetinis tyrimas apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą tarp aukštųjų mokyklų studentų (2,4 tūkst. asmenų) ir kt.
- **Psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos mažinimo srityje:**
 - **Vykdyta Alkoholio kontrolės įstatymo (AKĮ) reikalavimų priežiūra** - didesnis dėmesys pažeidimų prevencijai, konsultuojant ūkio subjektus (4500 konsultacijų, 2019 m. - 3500), siekiant mažinti administracinę naštą, net 52 proc. ūkio subjektų veiklos patikrinimų atlikti kartu su kitomis priežiūrą vykdančiomis institucijomis (nustatyti 114 pažeidimai, 2019 m. - 230), rengti reguliarius susitikimai su asocijuotomis verslo struktūromis. Dažniausi pažeidimai, susiję su prekyba alkoholiniais gėrimais draudžiamu laiku (41 proc.), jų pardavimu jaunesniems nei 20 metų amžiaus asmenims (17 proc.).
 - **Vykdyta tabako, tabako gaminių, elektroninių cigarečių ir su jais susijusių gaminių priežiūra** - operatyviai ir lanksčiai reaguota į rinkos pokyčius, t. y. naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių spartų populiarėjimą, ypač jaunimo tarpe. Nustatyti 29 Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo (TKĮ) pažeidimai, susiję su elektroninėmis cigaretėmis ir jų pildyklėmis (sudaro net 41 proc. visų nustatytų TKĮ pažeidimų).
 - **Įgyvendintos naujos priemonės narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) teisėtos apyvartos kontrolei ir stebėsenai.** Nustatyta virš 30 naujų įmonių, kurios savo veikloje naudoja prekursorius bei į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas; patikrintos 85 įmonės, iš kurių net 34 buvo pritaikyta nauja ūkio subjektų veiklos patikrinimo rūšis prekursorių kontrolės srityje – atitikties deklaracijos, suteikiančios teisę pačioms įmonėms savarankiškai įsivertinti veiklos atitiktį teisės aktų reikalavimams, įtvirtintas „Verslo naujoko“ statusas ir numatytos specialios priemonės verslui gerinti, suteikta daugiau nei 700 konsultacijų prekursorių klausimais. Prekursorių teisėtos apyvartos kontrolės informacinė sistema (PTAKIS) optimizuota, supaprastinant jos naudojimą ir administravimą, PTAKIS pagalba susisteminti duomenys apie prekursorių apyvartą, jie pateikti į Europos Komisijos prekursorių duomenų sistemą CIRCA BC.
 - **Keistasi informacija apie naujas rinkoje atsirandančias psichoaktyvias medžiagas** per Ankstyvojo perspėjimo sistemą (Early warning system), iš Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (ENNSC) ar kitų šią kontrolę vykdančių institucijų; atitinkamos institucijos operatyviai informuotos apie Tarptautinės narkotikų kontrolės valdybos (INCB) valstybėms narėms išplatintą informaciją apie galimai pavojingas pašto siuntas su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis ir kt. (gauti ir išplatinti 47 pranešimai apie pirmą kartą Europoje aptiktas ir rinkoje pasirodžiusias psichoaktyvias medžiagas).
- **Administracinių paslaugų teikimo srityje** – 2020 m. suteiktos 349 administracinės paslaugos. Įgyvendinus licencijų išdavimo proceso efektyvinimo priemones, jų išdavimo terminas sutrumpėjo daugiau nei 60 proc., sukurto ir įdiegto daugiafunkcinio konsultavimo modelio medis.ntakd.lt pagalba sumažinta administracinė našta verslui (naudojosi 11 tūkst. lankytojų); 2020 m. palyginti su 2019 m. 2,8 karto išaugo suteikiamų elektroninių administracinių paslaugų; sukurtos 7 elektroninės ataskaitų teikimo formos (naudojosi 308 ūkio subjektai). Paskelbus ekstremalią situaciją dėl COVID-19, išaugo dezinfekcinių skysčių sudėtyje naudojamo etilo alkoholio poreikis, todėl 44 proc.. lyginant su 2019 m., padidėjo licencijų verstis didmenine prekyba alkoholio produktais, išskyrus alkoholinius gėrimus, skaičius, užtikrintas lankstus bei greitas licencijų bei leidimų spiritui išdavimas. 2020 m. gruodžio 31 d. galiojo 849 NTAKD išduotos licencijos, leidimai ir pažymėjimai.
- **Teisėkūros srityje:** Parengtas ir Vyriausybės nutarimu patvirtintas 2020–2022 metų Narkotikų, tabako ir alkoholio prevencijos tarpinstitucinis veiklos planas, taip pat NTAKD iniciavo Narkotinių

ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo Nr. VIII-1207 pakeitimo įstatymo projektą, kuriame numatytos būtinos teisinės priemonės stebėti ir, esant įtarimams, sulaikyti į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas. Šiuo metu įstatymas svarstomas Seime.

Derinimas: ataskaita susipažinti buvo pateikta Sveikatos apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo, Vidaus reikalų bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijoms, pastabų negauta.

Dalykinio vertinimo išvada. Siūlome NTAKD 2020 m. veiklos ataskaitą, o taip pat svarbiausias veiklas ir užduotis 2021 m. pristatyti Vyriausybės pasitarime.

Pastebėtina, kad 2020 m. NTAKD veikla buvo nukreipta į psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos, nukreiptos į prioritetines tikslines grupes (jaunimą, tėvus) vykdymą, ūkio subjektų konsultavimą, pagalbą verslo naujokams, administracinės naštos mažinimą. Nors susidurta su iššūkiais, užtikrinant veiklą COVID-19 pandemijos metu, įgyvendinta virš 95 proc. strateginio veiklos plano priemonių. Atkreiptinas dėmesys, kad dėl COVID-19 pandemijos (tyrimo metodika reikalauja tiesioginės respondentų apklausos) nebuvo atliktas NTAKD kas 4 metus atliekamas Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje tyrimas (paskutinis atliktas 2016 m.), jį numatoma atlikti 2021 m. Taip pat iki 2021 m. pabaigos NTAKD yra įpareigotas parengti ir pateikti Vyriausybei Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako, alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais projektą, siūlytina Vyriausybės pasitarime trumpai pristatyti numatomą šio projekto rengimo eigą.

Socialinės politikos grupės vadovė

Eglė Neciunskienė

